

Ortaöğretim Tarih, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programlarında Milliyetçilik¹

Zeki ARSAL²

Öz: Bir ülkede yaşayan tüm insanların eşitliği ve bütünlüğü için önemli olan milliyetçilik, birçok ülkenin kuruluşunun temelini oluşturmuştur. Milliyetçilik ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti'nin de temelini oluşturmuştur. Atatürk ve arkadaşları, Amasya genelgesinde milliyetçilik ile ilgili bir ilkeye yer vermişlerdir. Atatürk tarafından tanımlanan milliyetçilik, Türkiye Cumhuriyeti'nin milliyetçilik anlayışını yansıtmaktadır. Atatürk'ün milliyetçiliği Türk tarihine, Türk olan herkesin birlik ve bütünlüğüne saygıyı, etnik ayrımcılığı ret ederek ülkede yaşayan tüm insanların eşitliğini vurgular. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Türk Millî Eğitim Temel Kanunu Türkiye Cumhuriyeti'nin temel özelliklerinden birinin milliyetçilik olduğunu belirtir... Bunun sonucu olarak, Türkiye'deki ilkökul ve liselerde uygulanan programların milliyetçilik ile ilgili genel amaçları ve kazanımları içermesi gerekmektedir. Bu çalışmada Ortaöğretim Tarih ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programları milliyetçilik açısından değerlendirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışmada doküman olarak ortaöğretimde uygulanan Tarih ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programları incelenmiştir. Araştırma programların milliyetçilik ile ilgili genel amaçları ve kazanımları ile sınırlandırılmıştır. Araştırma sonucunda Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programının genel amaçları arasında milliyetçilik ile ilişkili amaçlar bulunmasına karşın programın kazanımları arasında yeterli sayıda ve içerikte kazanıma yer verilmediği bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının milliyetçilik ile ilişkili birçok genel amaç ve kazanım içerdiği bulunmuştur. Ayrıca programların milliyetçilikle ilişkili genel amaç ve kazanımları program tasarısı ilkeleri açısından yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik; tarih programı; genel amaç; kazanım; ortaöğretim.

¹Bu çalışma 3. Tarih Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²Abbant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, zekiarsal@gmail.com

Nationalism in the High School History and the History of Turkish Revolution and Kemalism Course Programs

Abstract: Nationalism, important for the unity and equality of all people living in a country, was to be bases for the many foundations of many countries. Also, nationalism was to be base for the Republic of Turkey. Atatürk and his friends issued a protocol related to the nationalism in Amasya. The nationalism defined by Atatürk reflects the philosophy of the nationalism of the Turkish Republic. Atatürk's Turkish Nationalism emphasizes a respect to the Turkish history, the unity and solidarity of the Turkish people, equality of all the people living in the country and refusing ethnic separatism. The Constitutions of the Republic of Turkey and the Basic Law of National Education indicate that nationalism is one of the main characteristics of the Republic of Turkey. As a result, the school programs implemented elementary and high schools in Turkey have to have goals and objectives related to nationalism. In this study, the goals and objectives of History and The History of Turkish Revolution and Kemalism Course Programs implemented in high schools were evaluated in terms of nationalism. Document analysis, qualitative research method, used in the study. These were History and The History of Turkish Revolution and Kemalism Course Programs. This study was limited with the goals and objectives of the programs. The results of the study showed that the goals of History Course Program include nationalism whereas the objectives of the program were not. The History of Turkish Revolution and Kemalism Course Program includes many goals and objectives related to nationalism. Furthermore, the goals and objectives about nationalism were evaluated in terms of principles of program design.

Keywords: Nationalism; history program; goals; objectives; high school.

Giriş

Günümüzde bilimsel, teknolojik gelişmeler ve küreselleşme bireyler ve toplumlar arasındaki sınırları ortadan kaldırmış dünya vatandaşlığı kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum birçok ülkenin kuruluşuna temel oluşturan ve insanları bir arada tutan, güçlü bir bağ olarak görülen milliyetçilik anlayışının değişmesine yol açmıştır. Ancak milliyetçilik anlayışı günümüzde hala birçok ülkenin birlik ve bütünlüğünü sağlayan temel bir araç olarak görülmektedir. Milli kimlik, millî egemenlik, ülkesel bütünlük gibi milliyetçi

esas ve uygulamalar geçerli siyasi ve sosyal kurumsallaşmalar olarak varlığını ve önemini korumuştur (Şahin, 2007).

Milliyetçilik anlayışını oluşturan egemenlik ve millet kavramları 19. Yüzyılda Batı Avrupa'da ortaya çıkmaya başladı (Lewis, 1991). Milliyetçilik, Avrupa'da ve dünyada birçok ülkenin kuruluşuna temel oluşturan kavramlardan biri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu da milliyetçilik anlayışına dayanmaktadır. Amasya Genelgesinde (21-22 Haziran 1919) alınan kararda "Ulusun bağımsızlığını yine ulusun azim ve kararı kurtaracaktır" maddesi milli mücadelenin temel ilkesini oluşturmuştur. Bu ilke aynı zamanda Türkiye Cumhuriyetinin temelini milliyetçiliğe dayanacağını göstermektedir (Akşin, 2011). Millî mücadelenin temelinde kurulan fikri ve siyasi yapı milliyetçilik ilkesine dayanmaktadır. Türk inkılâbının amacı da milli bir devlet kurmaktır. 1921 Anayasasında açıkça ifade edilmese bile, yeni devletin kuruluşu, varlığı milliyetçilik ilkesine dayandığı belirtilmektedir (Eroğlu, 1990). Türkiye Cumhuriyetinin temelini oluşturan bir milliyetçilik anlayışı, Atatürk'ün milliyetçilik anlayışdır. Atatürk'e göre millet "dil, kültür ve mefkure birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir." (Afetinan, 1969). Atatürk'e göre Türk Milleti; siyasi varlıkta, dil yurt, ırk ve menşede birlik olan, tarihi ve ahlaki yakınlığı bulunan, zengin bir hatıra ve mirasa sahip beraber yaşamak arzusunda samimi ve sahip olunan mirasın korunmasında müşterek iradeye sahip Türk insanların vücuda getirdiği bir cemiyettir (Kafesoğlu ve Saray, 1983). Birleştirici yapıcı, yaratıcı, insani ve medeni bir milliyetçilik anlayışı Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının temel dayanağını oluşturmaktadır (Eroğlu, 1990).

Atatürk milliyetçiliğinin temel özellikleri şunlardır:

1. Atatürk milliyetçiliğinde millet esastır. Türk milletinin geçmişine saygı, birlik ve beraberliğe yer verir.
2. Atatürk milliyetçiliği hürriyete ve insana değer verir, eşitlik fikrine dayanır. Bölücülüğü, ayrımcılığı ret eder, birleştirici ve bütünleştircidir.
3. Laik, barışçı ve insancıdır.
4. İlericidir. Çağın gereklerine uygun olarak akıl ve bilimin doğrularına dayanır.
5. İnsan hak ve hürriyetlerine dayalı, kültüre önem verir.

Ortaöğretim Tarih, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programlarında Milliyetçilik

1. Atatürk milliyetçiliği “Yurtta sulh, cihanda sulh” barışçı ilkesine dayanır. Irkçılığı ret eder. Bu nedenle Atatürk “Ne mutlu Türk olana değil, Ne mutlu Türk’üm diyene” demiştir.
2. Atatürk milliyetçiliğinin temel dayanağı bağımsızlıktır.
3. Birleştirici, yapıcı, yaratıcı, insani ve medeni bir milliyetçilik anlayışı Atatürk’ün fikri yapısının temelini oluşturur (Afetinan, 1969; Akşin, 2011; Eroğlu, 1990; Taneri, 1983).

1924, 1961, 1982 anayasalarında da milliyetçilik Türkiye Cumhuriyeti devletinin temel niteliklerinden biri olarak yer almıştır. Milliyetçilik ilkesi 1924 Anayasasına 1937’de yapılan değişiklik ile girmiştir (Eroğlu, 1990). Milliyetçilik, Türk devletinin varlığını korunması anlamında alınmış ve öyle kabul edilmiştir. 9 Temmuz 1961 tarihli Anayasanın 2. ve 3. Maddeleri Türkiye Cumhuriyeti devletinin temel özelliklerinden birinin milliyetçilik olduğu belirtilmektedir.

“Madde 2. Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir”

“Madde3. Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.” (T.C. Anayasası, 1961).

7 Kasım 1982 tarihli Anayasada milliyetçilik Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer almıştır ve “Atatürk milliyetçiliği” ifadesi kullanılmıştır.

“MADDE 2.– Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.”(T.C. Anayasası, 1982)

Cumhuriyet döneminde Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasında temel alınan Atatürk’ün milliyetçilik anlayışının oluşturulmasında ve milli bir devletin yaratılmasında en önemli araçlardan biri eğitimidir. Atatürk 1 Mart 1922’de Türkiye Büyük Millet Meclisini açarken yaptığı konuşmada “Hükümetin en feyizli ve en mühim vazifesi millî eğitim işleridir. Bu işlerde muvaffak olmak için öyle bir program takip etmeye mecburuz ki o program milletimizin bu günkü haliyle, içtimai, hayati ihtiyacıyla, muhitin şeraiti ile ve asrın icabatıyla (gereği ile) tamamen mütenasip (uygun) olsun” diyerek millî eğitim siyasetinin esaslarından bahsetmiştir (Akt. Eroğlu, 1990).Atatürk’e göre eğitim bilime dayalı, laik ve milli olmalıdır. Atatürk’e göre eğitim programı her şeyden önce milli bir nitelik taşımalıdır.

Cumhuriyet Dönemindeki eğitim politikasının temel özelliğini millilik oluşturmaktadır (Akyüz, 2012). Günümüzdeki Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da Atatürk Milliyetçiliğini devletin temel niteliklerinden biri olarak tanımlamaktadır. Bu durumda Türk Millî Eğitimi politikaları da 1982 Anayasasında belirtilen Atatürk Milliyetçisi anlayışına dayalı olmalıdır. 1739 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve İlkeleri Atatürk Milliyetçisini içermektedir.

“Madde 2. Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek” (MEB, 2007).

Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarının Atatürk milliyetçiliğini içerdiği görülmektedir. Türk Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan Millî Eğitimin Temel İlkelerinden biri de “Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği” dir. Bu ilke okullarda yapılacak tüm eğitim faaliyetlerinde Atatürk Milliyetçiliğinin temel alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

VII – Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği:

Madde 10 Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk İnkılâp ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında tanımlanan ve 1739 sayılı Türk Millî Eğitim Kanununda yer alan “Atatürk Milliyetçiliği” ne bağlı bireylerin yetiştirilmesi okul programları aracılığıyla olabilir. Bu durumda ilköğretim, ortaöğretimde veya yükseköğretim gibi her düzeyde uygulanan öğretim programlarının temel anlayışı, ilkeleri, öğelerinin 1739 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanundaki Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkelerinde tanımlanan Atatürk Milliyetçiliğini içermesi gerekmektedir. Özellikle

ortaöğretimde uygulanan Tarih ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersleri Atatürk Milliyetçiliği ve milli bilincin geliştirilmesi sağlamada en önemli derslerdir. İlk ve orta dereceli okullarda okutulan tarih eğitimi bireylerin yurt, dünya ve kimlik algılarını belirlemede önemli role sahiptir (Aslan, 2005). Safran'a (2006) göre; tarih öğretimi, yeni yetişen nesillerin milli duygu ve düşünceye sahip olmasında önemli bir role sahiptir. Ancak tarih öğretiminde göz ardı edilmemesi gereken temel noktalardan biri de başkalarının milli değerlerine saygı gösterilmesi gereğidir (Özbaran, 2002). Tarih dersleri ile öğrenciler hem kendi geçmiş ve kültürlerini öğrenmekte hem de mensup oldukları milleti tanıyarak dünyadaki rolünü ve payını öğrenmektedirler. Tarih öğretimini ulusal değerlerin yanı sıra, evrensel değerleri de kapsayacak biçimde yeniden ele almamız, tarih derslerinde geçmişin kinlerini, nefretlerini bugüne taşıyan yüklemekten çok, temel insani değerler çerçevesinde birleştirici ve bütünleştirici bir içerik kazandırılması zorunludur (Kabapınar, 1995). Uluslar ayrılıklar inşa etmeye yönelik tarih yazımı yerine barış, dostluk ve yardımlaşmaya kaynaklık edecek bir tarih yazımına yönelmelidir (Tekeli, 1995). Bu derslerin programlarının Atatürk Milliyetçiliğini temel anlayış olarak benimsemesi ve milliyetçilikle ilgili öğeleri içermesi önem taşımaktadır. Ortaöğretim Tarih dersi öğretim programında dersin temel yaklaşımı olarak "Millî değerleri merkeze alarak evrensel değerlere saygılı olmaya önem verir." (MEB, 2007) ifadesine yer verildiği görülmektedir. Bu temel yaklaşımın programın amaçları ve kazanımlarında Atatürk milliyetçiliği anlayışına uygun milliyetçilik ve milli değerlerin yer almasını gerektirmektedir.

Tarih öğretim programı ve uygulamaları ile ilgili literatür incelendiğinde doğrudan Ortaöğretim Tarih dersi öğretim programları ve milliyetçilik ile ilişkili sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Örneğin, Dinç (2006) tarih eğitimcilerinin mevcut lise programındaki tarih dersinin amaçları ile ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Tarih eğitimcileri lise tarih dersi öğretim programının milli kimlik kazandırmayı amaçladığı görüşündedirler. Sungur ve Yıldız (2013) ise ortaöğretimde uygulanan Tarih dersi programının sonucunda ortaöğretim öğrencilerinin milliyetçi değerlere sahip olduklarını saptamıştır. Araştırma sonuçları özellikle erkek öğrencilerin milli marş, milli bayrak gibi milliyetçi etmenlerden daha fazla etkilendiklerini ortaya koymuştur. Bu iki çalışma lisede uygulanan tarih programının milliyetçilik ile ilgili değerleri içerdiğinin göstergesi olabilir.

Literatürde ortaöğretimde tarih eğitiminde kullanılan ders kitaplarının milliyetçilik açısından incelenmesini konu alan çalışmalar olduğu görülmektedir. Örneğin Babahan (2014) 1920 ile 1940 yılları arasındaki ders kitaplarını milliyetçilik açısından incelemiştir. Araştırma sonunda milliyetçiliğin ders kitaplarında baskın olarak yer aldığını belirlemiştir. Şimşek ve Alaslan (2014) yaptıkları çalışmada tarih ders kitaplarında milliyetçi tarih anlayışının bulunduğunu saptamışlardır. Araştırma sonunda 2006 yılında hazırlanan ve uygulanan Genel Türk Tarihi ve Tarih 2 ders kitaplarında romantik milliyetçilik tarih anlayışının bazı unsurları yer almakla birlikte 2012 Tarih 9 ve Tarih 10 ders kitaplarında bu durum büyük ölçüde azalmıştır ancak ötekileştirmeye yönelik ifadeler bulunmaktadır. 2012 yılı ders kitaplarında çağdaş tarih eğitimine daha uygun bir dil ve anlatım bulunduğu, daha fazla pedagojik bir yaklaşım sergilendiği belirtilmiştir. Usta (2011) İnkılâp Tarihi Ders kitaplarının milliyetçi ve tek taraflı bir tarih anlayışıyla yazıldığını saptamıştır. Yıldırım (2014) yaptığı çalışmada 1930'lu yıllardaki Tarih ders kitaplarını milliyetçilik açısından incelemiştir. Çalışmada 1930 yıllarda ulusal kimliğin daha tutarlı ve anlamlı bir biçimde inşa edilebilmesi için "öteki" kategorisine yer verildiğini böylece "biz" kavramının daha anlamlı ve tutarlı hale getirildiğini belirtmiştir. Ayrıca çalışmada ders kitaplarında millî birlik ve bütünlüğü sağlamaya yönelik bilgiler bulunduğu saptanmıştır.

İlköğretimde uygulanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında milliyetçiliği konu alan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Keskin ve Coşkun Keskin (2013) cumhuriyetten günümüze ilkokul Sosyal Bilgiler dersi programlarının tamamında milli bilince yer verildiğini saptamıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere milli bilinci kazandırmada bir araç olarak kullanıldığını araştırma bulguları ortaya koymuştur. 2004 yılında sonra hazırlanan programlarda da milli bilince doğrudan yer verilmiş ancak bir değişim olduğu belirtilmiştir. Osmanoğlu (2013) yaptığı çalışmada Türkiye'deki ve Mısır'da uygulanan sosyal bilgiler ders kitaplarını milliyetçi değerler açısından karşılaştıran bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonunda Türkiye'deki Sosyal Bilgiler ders kitaplarında milliyetçilik ile ilgili değerlere yer verildiği ve Türkiye'deki kitapların daha demokratik, objektif ve daha az milliyetçi söylemleri içerdiği bulunmuştur.

İlgili literatürde görüldüğü gibi ortaöğretimde tarih eğitimi ve milliyetçilik konusu ile ilgili ders kitaplarının incelendiği çalışmaların daha çok yapıldığı, program ile ilgili doğrudan bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Tarih ders kitapları tarih dersi öğretim programlarına

uygun olarak yazılmaktadır ve programın uygulanmasında yardımcı materyallerdir. Asıl olan ve öncelikle incelenmesi gereken temel kaynak tarih dersi öğretim programıdır. Programda yer almayan bir özelliğin ders kitabında yer alması mümkün değildir. Bu düşünce doğrultusunda çalışmanın amacı, Ortaöğretim Tarih ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programlarının genel amaçları ve kazanımlarını milliyetçilik açısından değerlendirmektir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi ders kitapları, programlar, makaleler, notlar ve arşiv belgeleri gibi yazılı dokümanları ifade etmektedir (Rabson, 2011; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmada doküman olarak ortaöğretimde uygulanan Tarih Dersi Öğretim Programı ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı incelenmiştir. Programlar Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu resmi internet sitesinden alınmıştır. Araştırmada Tarih ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri öğretim programlarını milliyetçilik açısından değerlendirmek için programların hedefleri incelenmiştir. Çünkü hedefler, bir programın temel ögesini oluşturmaktadır. Hedeflerde yer almayan bir özelliğin programın içerik, eğitim durumu ve değerlendirme gibi programın diğer öğelerine yansımaları beklenemez (Oliva, 1997). Çalışma, Tarih ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Dersleri Öğretim Programlarının hedeflerini ifade eden genel amaçları ve kazanımları ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmada Tarih ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri öğretim programlarını milliyetçilik açısından değerlendirmek için veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi belirli konularla ilgili nitel verilerin sınıflandırılarak ve kodlanarak yorumlanması ve anlaşılmasını içeren bir tekniktir (Gubrium ve Holstein, 1997; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Verilerin analizinde programların tüm genel amaçları ve kazanımları incelenmiştir. Bu inceleme sürecinde içinde milliyetçilik, millî egemenlik, milli kavramları geçen veya anlam olarak milliyetçilikle ilişkili olan kazanımlar araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Belirlenen kazanımların milliyetçilikle ilişkili olup olmadığına karar vermek için 2 tarih alan uzmanı görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanların ve

araştırmacının fikir birliği içinde oldukları ortak kazanımlar milliyetçilikle ilişkili olan kazanımlar olarak tanımlanmıştır. Bu kazanımlar milliyetçilik anlayışını oluşturmada sayı ve içerik olarak yeterliliği açısından yorumlanmıştır. Ayrıca belirlenen kazanımlar program hedeflerinin tasarlanmasında uyulması gereken aşamalık, süreklilik (Ertürk, 1994; Demirel, 2008; Sönmez, 2007) gibi program ilkelerine uygunluğu açısından değerlendirilmiştir.

Bulgular

Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı ile ilişkili bulgular aşağıda sunulmuştur. Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programındaki Milliyetçilikle ilişkili Genel Amaçlar:

1. Atatürk ilke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavratarak öğrencilerin laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmasını sağlamak.
2. Millî kimliğin oluşumunu, bu kimliği oluşturan unsurları ve millî kimliğin korunması gerekliliğini kavratmak.
3. Geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak millî birlik ve beraberliğin önemini kavratmak (MEB, 2007).

Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları incelendiğinde milliyetçilikle ilişkili 3 genel amaç olduğu görülmektedir. Bu amaçların Atatürk ilke ve İnkılâplarını yaşatma, milli kimlik koruma, tarih dersi aracılığıyla millî birlik ve beraberliğin önemi kavrama gibi milliyetçilikle doğrudan ilişkili nitelikleri içerdiği görülmektedir.

Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programındaki Milliyetçilikle ilişkili Kazanımlar:

Ünite: İlk Türk Devletleri (9. Sınıf)

Kazanım: Türk adının anlamını ve kökenini kavrar.

Ünite: En Uzun Yüzyıl (1800 – 1922) (10. Sınıf)

Kazanım: Balkanlarda milliyetçilik fikirlerinin yayılması ile Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan ayaklanmalar arasındaki ilişkiyi kavrar.
(MEB, 2007).

Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programının kazanımları incelendiğinde 9. ve 10. Sınıf programlarında milliyetçilikle ilişkili olabilecek sadece 2 kazanım olduğu görülmektedir. Bu

Ortaöğretim Tarih, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programlarında Milliyetçilik

kazanımlardan 9. Sınıf programında yer alan “Türk adının anlamını ve kökenini kavrama” kazanımın Anayasada ve Türk Millî Eğitim Temel Kanununda tanımlanan Atatürk Milliyetçiliği ile ilişkili olduğu söylenebilir. Ayrıca 10. Sınıf programında yer alan kazanım aracılığıyla öğrencilerin milliyetçilik ve bu kavramın ortaya çıkardığı sonuçları anlamalarına sağlayabilir.

Sonuç olarak ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programının genel amaçları arasında milliyetçilik ile ilişki amaçlar bulunmasına karşın programın kazanımları arasında yeterli sayıda ve içerikte kazanıma yer verilmediği görülmektedir.

Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki Milliyetçilikle ilişkili Genel Amaçlar:

1. Millî Mücadeleden hareketle, Türk milletinin özgürlük, bağımsızlık, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik anlayışı ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini kavramak,
2. İnsan hakları, ulusal egemenlik, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlamı ve bunların önemini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemek,
3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayarak; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmak,
4. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişmek,
5. Ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini Atatürk İlke ve İnkılâplarının oluşturduğunu kavramak.

(MEB, 2012).

Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki Genel Amaçlar içinde milliyetçilikle doğrudan ilişki birçok kazanıma yer verildiği görülmektedir. Kazanımlar incelendiğinde öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda millî birlik ve beraberliğin önemini kavramaları, ulusal egemenlik ve

milliyetçilik kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlamı kavramaları Atatürk milliyetçiliğini anlamaları açısından önemli amaçlar olduğu anlaşılmaktadır. Kazanımlar öğrencilerin ulusal bilince sahip, Atatürk ilke ve İnkılâplarının ülkenin bölünmez bütünlüğü açısından önemini kavramaları gibi Anayasada tanımlanan Atatürk milliyetçiliğini anlamalarına yönelik öğrenmeleri içermektedir.

Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki Milliyetçilikle ilişkili Kazanımlar:

Ünite: Türk İnkılabı

Millî egemenlik anlayışı çerçevesinde saltanatın kaldırılmasını değerlendirir.

Ünite: Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri

Milliyetçilik ilkesini analiz eder.

Millî birlik ve beraberliğin anlamını analiz eder.

Millî birlik ve beraberliği güçlendiren unsurları kavrar.

Atatürk milliyetçiliğinin Türk toplumuna sağladığı faydaları değerlendirir.

Atatürkçü düşüncede millî güç unsurlarını analiz eder (MEB, 2012)

Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında özellikle “Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri” ünitesi içinde milliyetçilik ile doğrudan ilişkili birçok kazanıma yer verildiği görülmektedir. Kazanımlar öğrencilerin millî birlik ve beraberliğin anlamını kavramaları ve analiz etmeleri, Atatürk milliyetçiliğinin Türk toplumuna sağladığı faydaları değerlendirmeleri gibi üst düzey öğrenme ürünlerini içermektedir.

Sonuç olarak Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının genel amaçları ve kazanımları arasında milliyetçilikle ilişkili sayı ve içerik olarak yeterli birçok kazanıma yer verildiği görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Ortaöğretim Tarih ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programların genel amaçları ve kazanımlarını milliyetçilik açısından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim

Ortaöğretim Tarih, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programlarında Milliyetçilik

Programının genel amaçları arasında milliyetçilik ile ilişkili amaçlar bulunmasına karşın programın kazanımları arasında yeterli sayıda ve içerikte kazanıma yer verilmediği bulunmuştur. Buna karşın Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının genel amaçları ve kazanımları arasında milliyetçilikle ilişkili sayı ve içerik olarak yeterli birçok sayıda kazanıma yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programının genel amaçları arasında milliyetçiliğe yer verilmesi ancak program kazanımları arasında milliyetçilik ile ilişkili yeterli sayıda kazanıma yer verilmemiş olması durumunda bu genel amaçlara ulaşmak mümkün olmayabilir. Çünkü programların genel amaçları doğrudan doğruya öğretime konu edilmezler. Genel amaçlar söz konusu olan okul döneminin (ortaöğretimin sonu gibi) sonunda, tüm sınıf düzeylerindeki dersler tamamlandığında gerçekleşmesi beklenen öğrenme ürünlerini tanımlamaktadır (Ertürk, 1994; Varış, 1988). Programlardaki kazanımlar öğretmenlerin tasarladıkları ve uyguladıkları öğretim etkinlikleri ile gerçekleştirilir. Programın kazanımları gerçekleştirildiğinde genel amaçlara da ulaşılması beklenir. Bu nedenle Tarih Dersi Öğretim Programının genel amaçları arasında milliyetçilikle ilişkili öğrenme ürünleri olmasına rağmen programda yeterli kazanım olmaması durumunda bu öğrenme ürünlerine öğrencilerin sahip olması beklenemez. Ulusoy (2009) yaptığı çalışmada öğrencilerin Tarih derslerinde Millî Eğitimin ve Tarih dersini genel amaçlarına uygun bilgi, beceri ve tutumlar kazandıklarını saptamıştır. Çalışma sonuçları öğrencilerin milliyetçilikle ilgili öğrenmelere de sahip olduğunu göstermektedir. Öğrenciler diğer derslerde yapılan etkinlikler, özel günlerin kutlanması gibi ders dışı etkinlikler veya tarih öğretmenlerinin programın diğer kazanımlarını gerçekleştirme sürecinde yaptığı etkinlikler aracılığıyla da milliyetçilik ile ilişkili öğrenmelere sahip olabilirler ve dersin milliyetçilikle ilişkili genel amaçlarına ulaşmak söz konusu olabilir. Ancak programda milliyetçilikle ilişkili kazanım olmaması tüm bunların varsayımdan öteye gidemeyeceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Program Komisyonu programa milliyetçilik ile ilişkili yeni kazanımlar eklemeli veya var olan kazanımlar üzerinde değişiklikler yaparak öğrencilerin milliyetçilik ile ilişkili öğrenmeleri gerçekleştirmelerini ve genel amaçlara ulaşılmasını sağlayacak tedbirleri almalıdır.

Araştırma sonuçları Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının hem genel amaçları hem de kazanımları arasında milliyetçilikle

ilişkili birçok sayıda kazanıma yer verildiğini göstermektedir. Programı uygulayan tarih öğretmenleri derslerde bu kazanımları gerçekleştirici nitelikte etkili öğretim yapabilirlerse öğrencilerin milliyetçilik ile ilişkili beklenen öğrenmelere sahip olabilecekleri söylenebilir. Programın hem genel amaçları hem de kazanımlarının Anayasada ve Türk Millî Eğitim Temel Kanununda tanımlanan milli kimlik, millî birlik ve bütünlüğü içeren “Atatürk Milliyetçiliği” anlayışını yansıttığı görülmektedir. Programın genel amaçları incelendiğinde öğrencilerin millî egemenlik, birlik ve bütünlük, milliyetçilik gibi kavramları kavramaları beklendiği anlaşılmaktadır. Programın kazanımları incelendiğinde ise öğrencilerin bu kavramları analiz etmeleri ve milliyetçilikle ilişkili değerlendirmelerde bulunmaları gibi üst düzey düşünme becerilerine ve öğrenmelere sahip olmaları beklenmektedir. Bu durum program hedeflerini aşamalı olarak yazma ilkeleri (Ertürk, 1994, Demirel, 2008) açısından uygun görünmemektedir. Programların genel amaçları daha üst düzey öğrenmeleri işaret etmektedir (Posner, 1994). Programda milliyetçilik ile ilişkili genel amaçlar analiz etme, değerlendirme gibi daha üst düzey öğrenmeleri içerecek biçimde tasarlanmalıdır. Programın kazanımları ise kavrama gibi daha alt düzey öğrenmelerden başlayarak yeniden tasarlanmalı ve genel amaçlarda belirtilen öğrenme düzeylerine kadar çıkarılmalıdır.

Araştırma sonunda ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programında milliyetçilikle ilişkili yeterli kazanımın olmadığı saptanmıştır. Tarih programının ortaöğretim 9. ve 10. sınıflarda uygulandığı dikkate alındığında öğrencilerin bu iki yıl içinde program tasarısına göre milliyetçilik ile ilişkili öğrenmelere sahip olmayacağı söylenebilir. Ayrıca Tarih programında yeterli kazanım olmaması öğrencilerin ilköğretimdeki Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde kazanmış oldukları milliyetçilik ile ilişkili öğrenmeleri unutmalarına neden olabilir. Ayrıca Tarih programındaki milliyetçilik ile ilişkili kazanım olmaması programın süreklilik ilkesi (Sönmez, 2007) açısından uygun görünmemektedir. Bu durum 11. Sınıfta uygulanan Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde tanımlanan, analiz ve değerlendirme yapma gibi üst düzey öğrenmeleri konu alan kazanımların gerçekleşmesi zorlaştırabilir. Bu nedenle milletçilik ile ilişkili olan kazanımlar tek bir ders ve yıl yerine Tarih programına ve diğer yıllara da eklenerek programın süreklilik ilkesine uygun olması sağlanmalıdır.

Ulus devletlerden oluşan bir dünyada tarih kitaplarının konuları ve yazım biçimlerini büyük ölçüde ulusçu ideolojiler içermektedir. Ancak ulus devletlerin aşarak küreselleşmenin

Ortaöğretim Tarih, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programlarında Milliyetçilik

gerçekleşmeye başladığı ve barışçı bir dünya düzeni arayışlarının yaygınlaştığı bir dünyada böyle bir tarih yazımı çağ dışı hale gelmiştir. Böyle bir anlayış tarih eğitiminde temel bir sorundur (Berktaş, 1995; Tekeli, 1995). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programındaki kazanımların milli değerler yanında evrensel değerleri ve barışçı bir anlayışı içeren “Atatürk milliyetçiliğini” yansıttığı dikkate alındığında çağdaş bir anlayışı yansıttığı söylenebilir. Şimşek ve Alaslan (2014) 2012 tarih ders kitaplarının daha çağdaş bir tarih eğitim anlayışını yansıttığını belirtmiştir. Ancak programındaki kazanımların ulusal değerlerin yanı sıra evrensel değerleri daha açık olarak vurgulayan bir biçimde yeniden yapılandırılması yararlı olabilir.

Bu araştırmada ortaöğretimde uygulanan Tarih ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Program tasarılarındaki milliyetçilik ile ilgili genel amaç ve kazanımlar incelenmiştir. Programlarda yer alan bu kazanımların gerçekleşme düzeylerini belirlemeye yönelik program değerlendirme çalışmaları araştırmacılar tarafından yapılmalıdır. Bu çalışma programların genel amaç ve kazanımları ile sınırlandırılmıştır. Programların içerik, eğitim durumu, değerlendirme öğeleri ve ders kitaplarının milliyetçilik açısından incelenmesi ve değerlendirilmesini konu alan çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Afetinan, A. (1969). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'in El Yazıları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Akşin, S. (2011). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Aslan, E. (2005). Türkiye’de tarih eğitiminin sorunları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 106-114.
- Babahan, A. (2014). Nationalism and religion in the text books of the early republication period in Turkey. Unpublished PhD Thesis. Middle East Technical University, Ankara.
- Berktaş, H. (1995). Dünyada ve Türkiye’de tarihçiliğin durumu ve “dilinin evrenselleşmesi” üzerine düşünceler. S. Özbaran (Editör), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* (Sayfa. 69-86). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Demirel, Ö. (2008). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Dinç, E. (2006). Tarih eğitimcilerinin mevcut lise Tarih Müfredat Programı ve tarih öğretiminin amaçları hakkındaki görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2) 263-276.
- Eroğlu, H. (1990). *Türk İnkılâp Tarihi*. Ankara: Savaş Yayınları
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan Yayıncılık.
- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (1997). *The new language of qualitative method*. Oxford: Oxford University Press.
- Kabapınar, Y. (1995). Kredili sistem ve ders kitapları.S.Özbaran (Editör), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* (Sayfa. 212-227). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kafesoğlu, İ ve Saray, M. (1983). *Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Keskin, Y. ve Coşkun Keskin, S. (2013). İlkokul Sosyal Bilgiler Programında milli bilinç ve barış değerinin tarihsel serüveni. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(3), 51-86.
- Lewis, B. (1991). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (Çeviren: Metin Kıratlı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MEB. (2007). *Ortaöğretim Tarih Dersi Programı*.<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>. Erişim Tarihi 15 Mayıs 2014.
- MEB. (2012). *Ortaöğretim T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Programı*.<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>. Erişim Tarihi 15 Mayıs 2014.
- Oliva, P. (1997). *Developing the Curriculum*. New York: Longman Inc.
- Osmanoğlu, A. E. (2013). Türkiye ve Mısır Sosyal Bilgiler ders kitaplarında milliyetçi değerler: Karşılaştırmalı bir analiz. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turks*,8(8), 989-1012.
- Özbaran, S. (2002).Tarih öğretiminin güncel sorunları. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 100,66-68.
- Rabson, C. (2011). *Real world research*. Willey: Chichester Inc.
- Safran M. (2006). *Tarih Eğitimi, Makale ve Bildiriler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sungur, H. ve Yıldız, M. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin milliyetçilik ve kahramanlık algılarının cinsiyet ve okul türüne bağlı değişimin sosyolojik analizi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 515-541.
- Şahin, K. (2007). Bir ideoloji olarak milliyetçilik. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 12, 1-9.
- Şimşek A. Ve Alaslan, F. (2014). Milliyetçi tarihten milli tarihe, çatışmacı eğitimden barışçı eğitime doğru Türkiye'de Tarih ders kitapları. *Akademik Bakış Dergisi*, 40.

Ortaöğretim Tarih, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersleri Öğretim Programlarında Milliyetçilik

- Taneri, A. (1983). *Atatürkçülüğün Tanımı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- T.C. ANAYASASI (1961). <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.htm>. Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2014.
- T.C. ANAYASASI (1982). <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.htm>. Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2014.
- Tekeli, İ. (1995). Küreselleşen dünyada tarih öğretiminin amaçları ne olmalı?. S. Özbaran (Editör), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*(Sayfa. 34-42). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ulusoy, K. (2009). Lise öğrencilerinin Tarih Dersi sayesinde elde ettiği bazı kazanımlar. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 115-134.
- Usta, N. (2011). Türkiye’de tarih öğretiminin sorunlarına bir örnek: Kemal Kara’nın “İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” Ders kitaplarında iç ve dış düşman algısı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37, 163-182.
- Yıldırım, T. (2014). Tarih ders kitaplarında “öteki” kurgusu: 1930’lı yıllar üzerine bir değerlendirme. *Turkish History Education Journal*, 3(1), 62-89.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.